

მარტივი და რთული ქვეწყობილი ტემპორალური
დაქვემდებარებული წინადადებების
სინონიმია რუსულ და ქართულ ენებში
**Synonymy of Simple and Complex Sentences with Temporal
Subordinate Clauses in the Russian and Georgian Languages**

მარინე ალექსიძე

Marine Aleksidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტაჲლ მეცნიეხებათა ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: სინტაქსური სინონიმია, რთული ქვეწყობილი
წინადადება, მარტივი წინადადება, ქართული ენა, რუსული ენა.

Keywords: syntactic synonymy, complex sentence, simple sentence, Georgian
language, Russian language.

ადამიანის აზროვნებას ახასიათებს ორი ტიპის ფორმა: აზროვნების უნივერსალური (ზოგადსაკაცობრიო) ლოგიკური ფორმები, რომლებიც არ არის დამოკიდებული კონკრეტული ენის სტრუქტურაზე, და აზროვნების ნაციონალური ფორმები, რომლებიც დამოკიდებულია კონკრეტული ენის გრამატიკულ სტრუქტურაზე და რომლებსაც ა. ჩესნოკოვი უწოდებს აზროვნების სემანტიკურ ფორმებს. აზროვნების უნივერსალური და სემანტიკური ფორმები არსებობენ ერთიანობაში, რადგან მიეკუთვნებიან აზროვნების ერთ სფეროს - ენობრივ სფეროს. ერთი ენიდან მეორეზე გადასვლისას აზრების ლოგიკური სტრუქტურა არ იცვლება, ერთი და იმავე ობიექტური სიტუაციის ასახვისას შეინიშნება სტრუქტურული განსხვავებები, რომლებიც არ ასრულებენ შემეცნებით როლს. ეს დაკავშირებულია აზროვნების იმ სემანტიკური ფორმების სხვაობასთან, რომლებიც შეიძლება ემთხვეოდეს სხვადასხვა ენაში და იყოს განსხვავებული ერთში. სინტაქსური სტრუქტურების განსხვავებები განპირობებულია არა ობიექტური რეალობის განსხვავებებით, არამედ ობიექტური რეალობის ფაქტების ასახვის პროცესის სპეციფიკით.

წინადადების სემანტიკურ-სინტაქსური სტრუქტურის შესწავლის შინაარსობრივ-სემანტიკური მიდგომის პოზიციებიდან ეს სინტაქსური ერთეული განიხილება ერთდროულად როგორც პრედიკატული, ასევე, როგორც ნომინატური ერთეული, რომელიც ასახავს გარკვეულ ობიექტურ სიტუაციას. წინადადების მიერ ასახულ ამ ობიექტურ სიტუაციას გ.ა. ზოლოტოვა უწოდებს წინადადების ტიპურ მნიშვნელობას. ტიპურ მნიშვნელობას აქვს აბსტრაქციის განზოგადების ხარისხზე დამოკიდებული იერარქიული სტრუქტურა და შეიძლება გამოისახოს როგორც ერთი მოდელის წინადადების სიმრავლით, ისე რამდენიმე სინონიმური მოდელით, რომლებიც შეიცავს თანაბარი მნიშვნელობის, მაგრამ სხვადასხვა სტრუქტურის კომპონენტებს. სწორედ წინადადების ტიპური მნიშვნელობის დოქტრინის პოზიციიდან განიხილავს გ.ა. ზოლოტოვა სინტაქსური სინონიმიის ფენომენებს.

წინადადების მოდელი და მისი ტიპური მნიშვნელობა ქმნიან განუყოფელ ერთიანობას, რომლის მხარეებს არ გააჩნია ერთმნიშვნელოვანი შესაბამისობა და ეს განაპირობებს წინადადების მოდელების სინონიმიასა და ომონიმიას. სინტაქსური სინონიმები შეიძლება ასახავდეს ერთსა და იმავე ტიპურ სიტუაციას, როდესაც მა-

თი ლექსიკური კომპონენტები განსხვავდება, ასევე, მათ შეუძლიათ ერთი და იმავე ტიპური სიტუაციის და, ამავე დროს, ერთი და იმავე კონკრეტული სიტუაციის ასახვა მაშინაც, როდესაც მათ შემადგენლობაში იდენტური ან სინონიმური ლექსემებია.

რიგი წინადადებებისა, რომლებიც განსხვავდება მათში გამოხატული აზრების სტრუქტურით და სემანტიკური ფორმით, მაგრამ ასახავს ერთ ტიპურ სიტუაციას, უნდა იქნას მიჩნეული სინტაქსურ სინონიმებად. მოხსენებაში განხილულია მარტივი და რთული ქვეწყობილი წინადადებების ტემპორალური დამოკიდებული ნაწილით სინონიმია რუსულ და ქართულ ენებში. ჩატარებულმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ რთული ქვეწყობილი წინადადებების დროის გარემოების დამოკიდებული ნაწილით და მარტივი წინადადებების სინონიმია შესაძლებელია, თუ აღინიშნება შემდეგი შესაბამისობები: ა) რთული ქვეწყობილი წინადადების დამოკიდებული ნაწილის შემასმენელს მარტივში შეესაბამება იმავე სემანტიკის მქონე აბსტრაქტული არსებითი სახელი როგორც რუსულ, ისე ქართულ ენაში; ბ) დამოკიდებული წინადადების ქვემდებარეს მარტივ წინადადებაში შეესაბამება განსაზღვრება, რომელიც მიემართება აბსტრაქტულ არსებით სახელს და გამოხატულია ორივე ენაში არსებითი სახელით ან ნაცვალსახელით ნათესაობით ბრუნვაში; გ) დროის გარემოების დამოკიდებულ წინადადებას მთავართან მათთან ერთიანებელ კავშირს მარტივ წინადადებაში შეესაბამება რუსულში წინდებული, ქართულში - თანდებული, რომელიც გამოხატავს შესაბამისად ერთდროულობას ან თანამიმდევრობას. მაგალითად:

Я заметил ее лицо, когда оно появилось над бортом среди саквояжей и сбитых на сторону шляп. (Александр Грин) (თანამიმდევრობა) - Я заметил ее лицо после его появления над бортом среди саквояжей и сбитых на сторону шляп.

Когда мне понадобится ваше заступничество, Ипполит Александрович, я вас непременно об этом извещу. (Б. Акунин) (ერთდროულობა) - При надобности в вашем заступничестве, Ипполит Александрович, я вас непременно об этом извещу.

„არა, არა, ჩემით...“ ღიმილითვე გაუწოდა ქვითარი და, მუშგაჰმა ფხთხიდად რომ მიიხუთა კაჰი, შევცბი - სულ სხვა კაცი შემომცქეროდა, გამომწვევი, უნდო... (გ. დოჩანაშვილი) (თანამიმდევრობა) - „აჰა, აჰა, ჩემით...“ ღიმილითვე გაუწოდა ქვითარი და მუშგაჰის მიეხ

კახის ფხიზიდად მიხუჯის შემდეგ შევცბი - სუდ სხვა კაცი შემომ-
ცქეხოდა, გამომწვევი, უნდო...

დილის ათი საათი იქნებოდა, *ხოცა მაგახებედი ქადაქის სად-
გუხის წინ გაჩეხდა.* (ა. მორჩილაძე) (ერთდროულობა) - დილის ათი
საათი იქნებოდა მატარებლის ქალაქის სადგურის წინ გაჩერები-
სას.

თუ რთული ქვეწყობილი წინადადების მთავარ და დამოკიდე-
ბულ ნაწილებს ერთი და იგივე სუბიექტი ჰყავს, მაშინ რუსულ სინო-
ნიმურ მარტივ წინადადებაში შესაძლებელია აბსოლუტივის ან აბ-
სოლუტივიანი კონსტრუქციის გამოყენება. მაგალითად: *Козма я
узрал, я был исключительно поглощен соображениями игры.* (А.
Грин) – *Играя, я был исключительно поглощен соображениями игры.*

რთული ქვეწყობილის და მარტივი წინადადებების სინონიმი-
ზე დაკვირვებამ ასევე გვიჩვენა, რომ აღნიშნული სინონიმური კონ-
სტრუქციები განსხვავდებიან არა მარტო გრამატიკული სტრუქტუ-
რებით, არამედ აზროვნების სემანტიკური ფორმებითაც.

Human thinking is characterized by two types of forms: universal (general) logical forms of thinking, which do not depend on the structure of a specific language, and national forms of thinking, which depend on the grammatical structure of a specific language, and which A. Chesnokov calls semantic forms of thought. Universal and semantic forms of thought exist in unity, because they belong to one sphere of thought - the linguistic sphere. When moving from one language to another, the logical structure of thoughts does not change, when reflecting the same objective situation, structural differences are observed that do not play a cognitive role. This is related to the difference in semantic forms of thought, which may coincide in different languages and be different in one. Differences in syntactic structures are due not to differences in objective reality, but to the specificity of the process of reflecting the facts of objective reality.

From the standpoint of the content-semantic approach to the study of the semantic-syntactic structure of the sentence, this syntactic unit is

considered simultaneously as a predicate and as a nominative unit that reflects a certain objective situation. This objective situation reflected by the proposal G.A. Zolotova calls the typical meaning of the sentence. A typical value has a hierarchical structure depending on the degree of generalization of abstraction and can be expressed both by the set of propositions of one model and by several synonymous models containing components of equal value but different structure. It is from the standpoint of the doctrine of the typical meaning of the sentence that G.A. Zolotova discusses the phenomena of syntactic synonymy.

The sentence model and its typical meaning form an indivisible unity, the sides of which do not have a single-valued correspondence, and this leads to the synonymy and homonymy of the sentence models. Syntactic synonyms can reflect the same typical situation when their lexical components differ, and they can also reflect the same typical situation and, at the same time, the same specific situation even when they contain identical or synonymous lexemes.

A number of sentences that differ in the structure of the thought expressed in them and the semantic form, but reflect one typical situation, should be considered syntactic synonyms. The report discusses the synonymy of simple and complex subordinate clauses with a temporal dependent part in the Russian and Georgian languages. The conducted analysis showed us that synonyms of complex sentences with a temporal dependent part and simple sentences are possible if the following correspondences exist: a) In a simple sentence, the predicate part of a complex subordinate sentence corresponds to an abstract noun of similar semantics; b) the subject of a dependent clause in a simple sentence corresponds to an attribute that refers to an abstract noun and is expressed in both languages by a noun or a pronoun in Genitive; c) the temporary subordinating conjunction corresponds to a preposition in Russian, and in Georgian to a postposition expressing simultaneity/multi-temporality, respectively. For example:

Я заметил ее лицо, когда оно появилось над бортом среди саквояжей и сбитых на сторону шляп. (Александр Грин) (multi-temporality) - Я заметил ее лицо после его появления над бортом среди саквояжей и сбитых на сторону шляп.

Когда мне понадобится ваше заступничество, Ипполит Александрович, я вас непременно об этом извещу. (Б. Акунин) (simul-

taneity) – При надобности в вашем заступничестве, Ипполит Александрович, я вас непременно об этом извещу.

„არა, არა, ჩემით...“ ღიმილითვე გაუწოდა ქვითარი და, მუშგახმა ფხთხიდაც *ხომ მიიხუხა კახი*, შევცბი - სულ სხვა კაცი შემომცქეროდა, გამომწვევი, უნდო... (გ. დოჩანაშვილი) (multi-temporality) – „არა, არა, ჩემით...“ ღიმილითვე გაუწოდა ქვითარი და მუშტარის მიერ კარის ფრთხილად მიხურვის შემდეგ შევცბი - სულ სხვა კაცი შემომცქეროდა, გამომწვევი, უნდო...

დილის ათი საათი იქნებოდა, *ხოცა მაგახებედი ქადაქის სადგუხის წინ გაჩეხდა*. (ა. მორჩილაძე) (simultaneity) - დილის ათი საათი იქნებოდა მატარებლის ქალაქის სადგურის წინ გაჩერებისას.

If the main and dependent parts of a complex subordinate sentence have the same subject, then in the Russian synonymous simple sentence it is possible to use the absolutive or an absolutive construction. For example: *Когда я играл*, я был исключительно поглощен соображениями игры. (А. Грин) – Играя, я был исключительно поглощен соображениями игры.

Observing the synonymy of complex substructures and simple sentences also showed us that these synonymous constructions differ not only in grammatical structures, but also in the semantic forms of thought.